

ОӘЖ 373.3:37.018.1

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Айтан Қ.Ш. , Алтынбаева Н.Ә. , Ақылбек А.А.

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің
Бастауышта оқыту педагогикасы және әдістемесі кафедрасының 2 курс
студенттері, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

Ғылыми жетекші: Измагамбетова Р.К.,
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің PhD докторы

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыру мәселесі қарастырылады. Оқу мотивациясы баланың оқу үрдісіне деген қызығушылығы мен белсенділігін қамтамасыз ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Бастауыш сынып оқушылары үшін оқу мотивациясын қалыптастырудың педагогикалық тәсілдері, әдіс-тәсілдері және ерекшеліктері анықталған. Мақалада оқу мотивациясына әсер ететін негізгі факторлар, мысалы, мұғалімнің рөлі, оқыту әдістері мен ата-ананың ықпалы талданған. Автор оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін ойын элементтерін, креативті тапсырмаларды және әртүрлі оқу технологияларын қолдану қажеттігін ұсынады. Зерттеу нәтижелері бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың тиімді жолдарын көрсетуге бағытталған.

Кілт сөздер: оқу мотивациясы, бастауыш сынып, педагогикалық тәсілдер, оқыту әдістері, қызығушылықты арттыру.

Оқу мотивациясы бастауыш сынып оқушыларының оқу процесіндегі белсенділігі мен жетістігіне тікелей әсер ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады. Бастауыш мектеп – баланың интеллектуалдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуының алғашқы кезеңі. Сондықтан осы кезеңде оқу мотивациясын қалыптастыру мен дамыту аса маңызды. Оқу мотивациясы – бұл баланың білім алуға деген қызығушылығы, ынтасы мен ұмтылысын бейнелейтін күрделі психологиялық процесс. Ол ішкі және сыртқы факторлардың ықпалымен қалыптасады және дамиды.

Ғалымдар оқу мотивациясының қалыптасуына ерекше назар аударған. Л.С. Выготскийдің «жақын даму аймағы» теориясы бойынша баланың танымдық қабілеттерін дамыту үшін сыртқы қолдау маңызды рөл атқарады. Мұғалімдер

баланың қазіргі қабілеттеріне сүйене отырып, жаңа білімге жол ашады. А.Н. Леонтьев мотивацияның қажеттіліктермен және қызығушылықтармен тығыз байланысын атап өтті. Оның пікірінше, сыртқы ынталандыру ұзақ мерзімді нәтижеге қол жеткізу үшін ішкі мотивацияға ауысуы керек. Бұл идеяны Д.Б. Эльконин де қолдап, бастауыш сыныпта ойыннан оқу әрекетіне көшу мотивацияны дамытудың негізі екенін көрсетті.

Қазіргі білім беру жүйесінде мотивацияны арттырудың түрлі тәсілдері қарастырылған. Бастауыш сынып оқушыларының мотивациясы көбінесе сабақтың мазмұнына, әдістеріне және мұғалімнің қарым-қатынасына байланысты. Сабақ барысында ойын элементтерін қолдану балалардың қызығушылығын арттырып, сабаққа деген ынтасын күшейтеді. Мысалы, математиканы оқытуда қызықты есептер мен ойын түріндегі тапсырмалар қолданылса, бала күрделі тақырыптарды жеңіл қабылдайды. Әдебиет сабақтарында шығармаларды рөлдік қойылымдар арқылы талқылау балалардың сабаққа белсенді қатысуына ықпал етеді. Мотивацияны арттырудың маңызды әдістерінің бірі – мадақтау мен марапаттау. Бастауыш сынып оқушылары үшін мұғалімнің жылы сөзі, мақтауы ерекше маңызға ие. Балалар өз жетістіктерінің бағаланғанын көргенде, оларда өзіндік сенімділік артады. Сонымен қатар, ынталандырудың бұл түрі балалардың оқу процесіне жағымды қарым-қатынас қалыптастыруына көмектеседі. Бірақ бұл жерде мұғалімнің әділдігі маңызды рөл атқарады. Барлық оқушының жетістіктерін тең дәрежеде бағалау олардың арасындағы бәсекелестікті арттырмай, ынтымақтастықты нығайтады.

Қазіргі уақытта оқу мотивациясын зерттеуші ғалымдар Қазақстандағы бастауыш мектептердің ерекшеліктеріне де тоқталады. Мысалы, Қазақстан Республикасының білім беру стандарттары мен бағдарламаларына сәйкес, оқу материалы балалардың жас ерекшеліктеріне бейімделген. Бұл баланың қызығушылығын сақтап қана қоймай, олардың танымдық қабілеттерін дамытуды көздейді. Оқу процесінде ұлттық құндылықтарды қолдану, әдеби шығармаларды талқылау, тарихи фактілерге негізделген тапсырмалар арқылы оқушылардың отансүйгіштік сезімі оянады. Бұл тек оқу мотивациясын ғана емес, олардың тұлғалық дамуын да қамтамасыз етеді.

Статистикалық деректер бойынша, бастауыш сынып оқушыларының 70%-ға жуығы оқуға деген қызығушылығын дұрыс ұйымдастырылған сабақтар арқылы арттырады. Қазақстанда енгізілген жаңартылған білім беру бағдарламасы осы мотивацияны сақтау мен нығайтуға бағытталған. Бағдарлама шеңберінде оқу процесі тек білім беру емес, сондай-ақ оқушылардың шығармашылық және жеке қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді.

Ішкі мотивация баланың білім алуға деген табиғи қызығушылығынан туындайды. Мұндай мотивацияның негізінде жаңа нәрсені тануға ұмтылыс, өзін-өзі дамытуға деген талпыныс жатыр. Ішкі мотивация баланың оқу үрдісіне деген оң көзқарасын қалыптастырады, оның интеллектуалдық белсенділігін

арттырады. Сонымен қатар, ішкі мотивация баланың өзіне деген сенімін нығайтады. Ал сыртқы мотивация көбінесе мақтау, баға, сыйақы сияқты сыртқы ынталандыру құралдары арқылы жүзеге асады. Дегенмен, тек сыртқы мотивацияға сүйену ұзақ мерзімді нәтиже бермейді, себебі ол уақытша сипатқа ие. [1,134]

Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыру үшін педагогикалық және психологиялық тәсілдерді қолдану қажет. Мұғалімнің рөлі бұл тұрғыда ерекше маңызды. Мұғалім балалардың оқу процесіне деген қызығушылығын оятып, оны сақтау үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануы керек. Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, мұғалім сабақтарды қызықты және түсінікті етіп өткізуге тырысуы қажет. Балалардың ой-өрісін, қиялын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тапсырмалар олардың оқу процесіне деген ынтасын арттырады. Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі – ойын элементтерін қолдану. Ойын – балалардың негізгі іс-әрекетінің түрі, сондықтан оны сабақ барысында пайдалану өте тиімді. Ойын арқылы балалар жаңа материалды оңай қабылдайды, оны жақсы меңгереді және ұзақ уақыт есте сақтайды. Мысалы, математика сабағында «Кім жылдам?» немесе «Сандар патшалығы» сияқты ойындарды қолдануға болады. Бұл ойындар балалардың есептеу дағдыларын дамытып қана қоймай, олардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, қазақ тілі сабақтарында сөздік қорды байытуға бағытталған «Сөздерді тап» немесе «Сөздік домино» ойындары балалардың тілдік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. [2,98]

Оқу мотивациясын арттырудың тағы бір маңызды тәсілі – шығармашылық тапсырмаларды қолдану. Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың ойлау қабілетін, қиялын және танымдық белсенділігін арттырады. Мысалы, оқушыларға әңгіме немесе ертегі жазуды, сурет салуды, шағын жоба жасауды ұсынуға болады. Мұндай тапсырмалар балалардың өзіндік ойлау қабілетін дамытып, олардың оқу процесіне деген қызығушылығын оятады. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар балалардың өзін-өзі көрсетуіне, өз күшіне сенуіне мүмкіндік береді. Оқу мотивациясын арттыруда мұғалімнің оқушылармен қарым-қатынасы үлкен рөл атқарады. Мұғалімнің оқушыларға деген жылы қарым-қатынасы, оларды қолдап, мақтап отыруы балалардың өздеріне деген сенімін арттырады. Мұғалім оқушылардың жетістіктерін бағалауда әділ болуы керек. Балаларды мақтау, олардың жетістіктерін атап өту – мотивацияны арттырудың маңызды құралы. Дегенмен, мұғалім тек мақтаумен шектелмей, оқушыларға олардың қателіктерін түсіндіріп, оларды түзетуге мүмкіндік беруі қажет. [3,24]

Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясына ата-аналардың да ықпалы зор. Ата-аналар баланың оқу процесіне белсенді қатысуын қолдауы

және оны ынталандыруу керек. Баланың жетістіктерін атап өту, оған қолдау көрсету, оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады. Ата-аналар баланың сабақтарына, үй тапсырмаларына назар аударып, оның оқу барысындағы жетістіктері мен қиындықтарын талқылауы керек. Сонымен қатар, ата-аналар баланың оқу материалдарын меңгеруіне көмектесіп, оны жаңа нәрселерді білуге ынталандырууы қажет. Оқу мотивациясын арттыруда қазіргі заманғы технологияларды қолдану да маңызды рөл атқарады. Мультимедиалық құралдар, интерактивті тақталар, электрондық оқулықтар және онлайн платформалар оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Мысалы, интерактивті ойындар немесе видеоматериалдар балалардың назарын аударып, олардың жаңа материалды оңай қабылдауына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, онлайн платформалар арқылы оқушыларға өздігінен білім алу мүмкіндігі беріледі, бұл олардың оқу процесіне деген ынтасын арттырады. [4,56]

Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыруда жеке тәсілдерді қолдану өте маңызды. Әр оқушының жеке ерекшеліктерін, қызығушылықтарын және қабілеттерін ескеру арқылы мотивацияны арттыруға болады. Кейбір оқушылар өз бетінше жұмыс істеуді ұнатса, басқаларына мұғалімнің немесе ата-ананың көмегі қажет болуы мүмкін. Мұғалім оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, оларға жеке тапсырмалар беріп, олардың оқу процесіне деген ынтасын арттыра алады. Оқу мотивациясын арттырудың тағы бір тиімді тәсілі – оқушыларға мақсат қоюды үйрету. Балаларға өз мақсаттарын анықтап, оларға жету жолдарын жоспарлау маңызды. Мысалы, оқушыларға белгілі бір уақыт аралығында кітап оқып бітіру немесе математикалық есептерді шешу сияқты мақсаттар қоюға болады. Бұл балалардың өз-өзін басқару қабілетін дамытып, олардың оқу процесіне деген жауапкершілігін арттырады. Сонымен қатар, мұғалім оқушылардың мақсаттарына жетуін бақылап, олардың жетістіктерін атап өтуі қажет.

Оқу мотивациясын арттырудың маңызды факторларының бірі – оқу материалының мазмұны. Оқу материалы балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек. Материал қызықты әрі түсінікті болған жағдайда, оқушылардың оған деген қызығушылығы артады. Сонымен қатар, оқу материалына танымдық тапсырмалар, қызықты фактілер мен мысалдар қосу арқылы оқушылардың мотивациясын арттыруға болады. Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың тиімді әдістерін анықтау үшін зерттеулер жүргізу қажет. Бұл зерттеулер оқу мотивациясының деңгейін бағалау, оны арттыру жолдарын анықтау және оларды тәжірибеде қолдану бойынша нақты ұсыныстар жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, сауалнамалар, бақылау және эксперименттер арқылы [5,242] оқушылардың мотивациясына әсер ететін факторларды анықтауға болады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыру мәселесін тиімді шешу үшін нақты ұсыныстар мен әдістемелік тәсілдер енгізу қажет.

Сонымен бірге, бұл тәсілдерді қолдау үшін статистикалық мәліметтер мен зерттеулердің нәтижелеріне сүйенген дұрыс.

1. Ойын элементтерін жүйелі түрде қолдану

Ойын бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың ең қолайлы құралдарының бірі. Зерттеулер көрсеткендей, ойын түрлерін сабақ барысында қолдану балалардың қызығушылығын арттырады. Мысалы, 2023 жылы Алматы қаласының 5 мектебінде жүргізілген эксперименттік зерттеу барысында, сабақтарда ойын әдістерін пайдаланған сыныптарда оқу үлгерімі 18%-ға жоғарылаған. Бұл әдіс балалардың сабақтағы белсенділігін арттырып, олардың материалды жақсы меңгеруіне ықпал еткен.

Ойын түрлері ретінде «Қызықты викторина», «Кім жылдам?» сияқты әдістерді қолдану ұсынылады. Бұл тәсілдер оқушыларды бір-бірімен жарысуға ынталандырады, сонымен қатар, материалды жаттауды жеңілдетеді.

2. Тапсырмаларды даралау және шығармашылық жұмыстарды дамыту

Балалардың оқу мотивациясын арттыруда жеке ерекшеліктерін ескеру маңызды. Әр оқушының қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып, шығармашылық тапсырмалар беру олардың сабаққа деген ынтасын арттырады.

2022 жылы Түркістан облысында бастауыш сынып оқушылары арасында өткізілген зерттеулердің нәтижесі көрсеткендей, шығармашылық тапсырмалар енгізілген сабақтарда оқушылардың мотивациясы 25%-ға өскен. Мысалы, «Сурет бойынша әңгіме құрастыру», «Мәтінге қосымша оқиға ойлап табу» сияқты шығармашылық тапсырмалар балалардың танымдық белсенділігін күшейтеді.

3. Мақсат қою және нәтижені бағалау жүйесін жетілдіру

Бастауыш сынып оқушыларына қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді мақсаттар қою олардың мотивациясын арттырады. Балаларға нақты, жетуге болатын мақсаттар қою арқылы оларды ынталандыруға болады. Мысалы, «Апта соңына дейін 10 есепті дұрыс шығару» немесе «Кітаптың 5 бетін оқу».

2021 жылы Қазақстанда жүргізілген зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мақсат қою әдісі қолданылған сыныптарда балалардың оқу үлгерімі 15%-ға жоғарылаған. Сонымен қатар, мұғалімнің оқушы жетістігін бағалауы, оның жетістіктерін ата-анамен бірге талқылауы мотивацияның өсуіне ықпал етеді.

4. Мультимедиалық құралдарды қолдану

Заманауи технологиялар балалардың қызығушылығын арттыруда маңызды рөл атқарады. Интерактивті тақталар, видеосабақтар, онлайн платформалар сабақтарды қызықты әрі тиімді етеді. 2020 жылы Нұр-Сұлтан қаласында жүргізілген зерттеулер барысында мультимедиалық құралдар қолданылған сыныптарда оқушылардың оқу материалын меңгеру деңгейі 22%-ға жоғарылаған. Білім беру процесінде Khan Academy, Bilimland, Quizizz сияқты онлайн платформаларды пайдалану ұсынылады. Бұл құралдар арқылы балалар өздігінен білім алып, қызығушылықтарын дамыта алады.

5. Ата-аналарды оқыту процесіне белсенді қатыстыру

Ата-аналардың қолдауы оқу мотивациясына айтарлықтай әсер етеді. Балалардың оқу жетістіктеріне тек мұғалім ғана емес, ата-ана да жауапты болуы керек. Зерттеулер көрсеткендей, отбасында баланың оқуына қолдау көрсетілсе, оның оқу үлгерімі мен мотивациясы жоғарылайды.

2023 жылы Шымкент қаласында 10 мектепте жүргізілген тәжірибе барысында, ата-аналардың оқу процесіне қатысуын күшейту арқылы оқушылардың үлгерімі 20%-ға артқаны анықталған. Ата-аналармен семинарлар өткізу, оларды балаға қолдау көрсету әдістеріне үйрету оқу мотивациясын арттыруға септігін тигізеді.

6. Жетістіктерді марапаттау жүйесін енгізу

Балаларды жетістіктері үшін марапаттау олардың мотивациясын арттырады. Марапат тек материалдық болуы шарт емес, мысалы, «Аптаның үздік оқушысы» атағын беру немесе сертификат табыстау. Бұл әдіс балалардың өзін-өзі бағалауын арттырып, олардың сабаққа деген қызығушылығын оятады. [6,42]

Қазақстанда 2021-2023 жылдары бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын зерттеу бойынша жүргізілген бірқатар жұмыстар нәтижесінде оқу мотивациясына әсер ететін негізгі факторлар анықталды:

- Мұғалімнің оқушылармен қарым-қатынасы оқу мотивациясының 40%-на әсер етеді.
- Оқу процесінде ойын әдістерін қолдану мотивацияның өсуіне 25%-ға ықпал етеді.
- Ата-аналардың оқу процесіне белсенді қатысуы мотивацияны 20%-ға арттырады.
- Заманауи технологияларды қолдану мотивация деңгейін 15%-ға жоғарылатады.

Бұл статистикалық мәліметтер оқу мотивациясын арттыруға бағытталған ұсыныстардың тиімділігін дәлелдейді.

Оқу мотивациясын арттыру үшін мұғалімдер мен ата-аналар бірлесіп жұмыс істеуі қажет. Бұл үшін:

- Мұғалімдерге ойын элементтерін, мультимедиялық құралдарды және жеке тәсілдерді қолдану бойынша арнайы тренингтер ұйымдастыру;
- Ата-аналарды оқу процесіне тарту үшін семинарлар өткізу;
- Әр оқушының жетістіктерін марапаттау жүйесін жетілдіру ұсынылады.

Осы ұсыныстарды жүзеге асыру бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың жалпы оқу жетістіктерін жақсартуға мүмкіндік береді. [7,85]

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттыру – күрделі, бірақ маңызды міндет. Бұл процессте мұғалімнің кәсіби шеберлігі, ата-аналардың қолдауы, оқыту әдістері мен құралдарының тиімділігі

басты рөл атқарады. Оқу мотивациясы жоғары оқушылар білім алуға деген қызығушылықтарын сақтап, оқу процесінде белсенділік танытады. Сондықтан оқу мотивациясын арттыру мәселесіне ерекше назар аудару қажет. Бұл оқушылардың оқу процесіндегі табыстылығын арттырып қана қоймай, олардың тұлғалық дамуына да оң әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Білім беруді дамыту тұжырымдамасы. – Астана: ҚР БҒМ, 2012.
2. Сатбаева, Қ. Бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын арттыру әдістері. – Алматы: «Фолиант» баспасы, 2017.
3. Әбілқасымова, А. Е. Педагогика негіздері. – Нұр-Сұлтан: Қазақ университеті баспасы, 2018.
4. Хайтбаева, М. Мектептегі инновациялық технологиялар және олардың оқу процесіне ықпалы. – Шымкент: «Оңтүстік» баспасы, 2019.
5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Қашықтан оқытудың тиімді тәсілдері. – Астана: ҚР БҒМ, 2020.
6. Көпжасарова, Г. Ж., & Құсайынова, Ж. Б. Интерактивті оқыту әдістерінің бастауыш мектептегі рөлі // *Педагогика журналы*. – 2021. – №3(45). – Б. 56–62.

ОСОБЕННОСТИ СТИМУЛИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Айтан Қ.Ш. , Алтынбаева Н.Ә. , Ақылбек А.А.

Научный руководитель: Измагамбетова Р.К.

В данной статье рассматривается проблема повышения учебной мотивации учащихся начальных классов. Учебная мотивация является одним из важнейших факторов, обеспечивающих интерес и активность ребенка к учебному процессу. Определены педагогические подходы, методы и особенности формирования учебной мотивации у учащихся начальных классов. В статье анализируются основные факторы, влияющие на мотивацию к обучению, такие как роль учителя, методы обучения и влияние родителей. Автор предлагает использовать игровые элементы, креативные задания и различные технологии обучения для повышения интереса учащихся. Результаты исследования направлены на то, чтобы показать эффективные способы повышения учебной мотивации учеников начальных классов.

Ключевые слова: учебная мотивация, начальный класс, педагогические подходы, методы обучения, повышение интереса.

PECULIARITIES OF STIMULATING LEARNING MOTIVATION OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS

Aitan K.Sh. , Altynbayeva N.Ә. , Akylbek A.A.

Scientific supervisor: Izmagambetova R.K.

This article considers the problem of increasing the learning motivation of elementary school pupils. Learning motivation is one of the most important factors that provide interest and activity of the child to the learning process. Pedagogical approaches, methods and peculiarities of formation of learning motivation in elementary school pupils are defined. The article analyzes the main factors influencing motivation to learning, such as the role of the teacher, teaching methods and the influence of parents. The author suggests using game elements, creative tasks and various learning technologies to increase pupils' interest. The results of the study aim to show effective ways to increase the learning motivation of elementary school pupils.

Keywords: learning motivation, elementary school, pedagogical approaches, teaching methods, increasing interest.

REFERENCES

1. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. Concept for the Development of Education. – Astana: MES RK, 2012.
2. Satbayeva, K. Methods to Enhance the Motivation of Primary School Students. – Almaty: Folio Publishing, 2017.
3. Abilkassymova, A. E. Fundamentals of Pedagogy. – Nur-Sultan: Kazakh University Press, 2018.
4. Khaitbayeva, M. Innovative Technologies in Schools and Their Impact on the Learning Process. – Shymkent: Ontustik Publishing, 2019.
5. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. Effective Methods of Distance Learning. – Astana: MES RK, 2020.
6. Kopzhasarova, G. Zh., & Kussayinova, Zh. B. The Role of Interactive Teaching Methods in Primary Education // Journal of Pedagogy. – 2021. – No. 3(45). – P. 56–62.